

BRUNO NARDINI

Leonardo da Vinci

Bir Ustannın Portresi

4. BASKI

Çeviri: KEMAL ATAKAY

♥ can
biyografi

BRUNO NARDINI
LEONARDO DA VINCI
BİR USTANIN PORTRESİ

Vita di Leonardo, Bruno Nardini

© 1999, Giunti Editore S.p.A., Floransa-Milano

© 2009, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Bu eserin Türkçe yayın hakları Akcalı Telif Hakları Ajansı aracılığıyla alınmıştır.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 2009

4. basım: Haziran 2015, İstanbul

Bu kitabın 4. baskısı 1 000 adet yapılmıştır.

Yayına hazırlayan: Faruk Duman

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Tasarım (www.lom.com.tr)

Kapak baskı: Azra Matbaası

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi D Blok 3. Kat No: 3-2

Topkapı-Zeytinburnu, İstanbul

Sertifika No: 27857

İç baskı ve cilt: Türkmenler Matbaası

Maltepe Mah. Gümüşsuyu Cad. No: 16, Zeytinburnu, İstanbul

Sertifika No: 12584

ISBN 978-975-07-2574-6

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com/9789750725746

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 31730

BRUNO NARDINI
LEONARDO DA VINCI
BİR USTANIN PORTRESİ

BİYOĞRAFI

İtalyanca aslından çeviren
Kemal Atakay

♥can

Bruno Nardini'nin Can Yayınları'ndaki diğer kitabı:

Michelangelo / Bir Dâhinin Yaşamöyküsü, 2008

BRUNO NARDINI, 1921'de doğdu. 1993'te öldüğünde ardında zengin bir kültür mirası bırakmış, 1970'te kurduğu Nardini Yayınevi, özellikle sanat ve tarih-kültür araştırmaları alanındaki yayınlarıyla saygın bir yayınevi kimliği edinmişti. Yayıncı, yazar, denemeci ve şair olan Nardini, yazdığı birçok kitabın yanı sıra, birçok yapıtın editörlüğünü de üstlendi. Sanat yapıtlarının korunmasını ve onarılmasını konu alan yayınları teşvik etti, Floransa ve Roma gibi önemli kültür merkezlerindeki mimari yapılar üzerine monografilerin yazılmasını sağladı. Leonardo da Vinci'nin yazılarını *I Pensieri* (Düşünceler), *Animali fantastici* (Fantastik Hayvanlar), *Favole e leggende* (Masallar ve Efsaneler), *Indovinelli e scherzi* (Bulmacalar ve Nükteler) gibi çeşitli başlıklar altında derleyip yayımladı, böylece bu yazıların geniş kitlelere ulaşmasında önemli bir rol üstlendi. *Çocuklar İçin Leonardo da Vinci* başlığını taşıyan biyografisi 15 dile çevrildi. Bruno Nardini, asıl ününü yazdığı iki olağanüstü yaşamöyküsüne borçludur: *Michelangelo: Bir Dâhinin Yaşamöyküsü* ve *Leonardo da Vinci: Bir Ustanın Portresi*. Birçok dile çevrilen bu iki yaşamöyküsü, yazarın sanatçı duyarlılığı ile titiz araştırmacılığının gerçek birer sentezi niteliğini taşır.

KEMAL ATAKAY, 1962'de Ankara'da doğdu. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdikten sonra ABD'de Illinois Üniversitesi Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü'nde Ortaçağ, Rönesans, İngiliz ve İtalyan edebiyatları üzerine lisansüstü öğrenimi gördü. Başta *Adam Sanat* ve *kitap-lık* olmak üzere çeşitli dergilerde çevirileri, inceleme ve eleştiri yazıları yayımlandı. Yeditepe Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde karşılaştırmalı edebiyat dersleri verdi. Guido Cavalcanti, Dante Alighieri, Francesco Petrarca, Giacomo Leopardi, Cesare Pavese, Primo Levi, Italo Calvino, Umberto Eco, Octavio Paz, Giovanni Curatola gibi şair ve yazarların yapıtlarını dilimize kazandırdı.

İçindekiler

Birinci Bölüm

Efsane ile gerçek	15
İyi kan yalan söylemez	18
Çaylak	20
Floransa	23
İşlikte	28
Usta ile çömez	30
Verrocchio'nun öğrettikleri	36
“Çok güzel tutumuyla”	37
Tanrısal bir şey	40
Hakikatin ağzı	42
Ey sefil ölümlüler, gözlerinizi açın	45
Yuvarlak kalkan	47
Pazzi'ler suikastı	50
Lorenzo'nun konuşması	54
Haki bere	59
İnce “güçlükler”	62
Zoroastro	69
Lorenzo'nun ulakları	72
San Gallo Kapısı'ndan	74

İkinci Bölüm

“Kim olursa olsun”	81
Maaş	85
<i>Kayalıklar Madonnası</i>	88
Donato Bramante	90
“Sevgili tanrıçam”	91
“Acımasız ve insafsız canavar”	97
“Güç ver bana”	101
Dükün acelesi var	103
Cennet	106
Mars burcunda düğün	109
Salai	111
Unutulmaz bir gösteri	114
“Ey matematikçiler, ışık düşürün”	118
Beatrice'nin sarayı	120
At	124
Catelina	128
Dostlar	130
“Yalnız olursan, yalnızca kendine ait olursun”	134
<i>Son Akşam Yemeği</i>	136
Cahilliğin ürünü	140
Üstat Luca	143
Gaskonyalı okçular	145

Üçüncü Bölüm

Mantova'dan Venedik'e	151
Dük, devletini yitirdi	156
Venedik'ten Floransa'ya	158
Rahip Alessandro	160
“Fırçayı görmeye katlanamıyor”	164
Düklük beratı	168
Michelangelo'nun kıskançlığı	173

Büyük meydan okuma	181
Encausto	183
<i>Mona Lisa</i>	186
Raffaello	193
Yitirilen savaş	194
Bir başka yenilgi	196
 Dördüncü Bölüm	
Soderini'nin öfkesi	203
Vaprio d'Adda'da	208
Floransa bürokrasisi	210
" <i>Perdas amicum!</i> "	215
Parisli Jean	217
Işıklar ve gölgeler	220
Sarhoş horoz	223
Kuş sergisi	224
Muhteşem Giuliano	228
Şakalar ve takılmalar	230
Marignano	234
I. François	237
Tatsız şarap dolu sürahiler	239
Monginevro'da	240
"Çiz, Francesco"	242
"İyi geçirilmiş yaşam, uzundur"	244
Benzersiz sol el	246
Yaşamın armağanı	249
Son deneyim	251
Yaşamı ve Yapıtları	255
Yapıtlarının Bulunduğu Yerler	263

BİRİNCİ BÖLÜM

Efsane ile gerçek

Fransa'ya da bahar gelmişti. Clos Lucé şatosu'nun çevresinde, Amboise toprağında, o son ve doğal olmayan nisan ayazından sonra, tepelerde birden çiçekler açmıştı. Loire Irmağı'nın kıyılarını, bahar bayramıyla buluşmalarına vaktinde yetişen mğeler kaplamıştı benek benek.

Yukarıda, masmavi gökyüzünde, bir aylak kanat açmış uçuyordu.

Tavanı yaldızlı büyük bir odada, yüzü kül gibi ve kırırtısız bir ihtiyar ölmek üzereydi. Bazı yakınları ona yardım ediyorlardı; yaşamdan kopuş uzun ve zorluydu.

Birden merdivenlerde bir ses yankılandı:

“Kral! Kral!”

Yaşlı adam, uykulu halinden sıyrılır gibi oldu ve yastıkları üzerinde doğrulmaya çalıştı. Birisi sırtına sırmalı bir giysisi geçirdi, bir başkası doğrulmasına yardım etti. Kral, odadan içeri girdi ve hemen, ilgiyle, yaşlı adamın başucuna koştu.

Onu sık sık ve sevgiyle ziyaret eden kral yanına geldi. Bunun üzerine o, saygısından doğrulup yatağa oturdu, hastalığı hakkında krala bilgi verdi; ayrıca, sanatını gerektiği gibi icra edemediği için, Tanrı'yı ve insanları ne kadar incitmiş olduğunu anlatıyordu. Sonra, ölümün habercisi bir nöbete tutuldu. O zaman, acısı hafiflesin, diye kral ona yardım etmek ve onu rahatlatmak için başını tutunca tanrısal ruhu

bundan daha büyük bir avuntuya kavuşamayacağını bildiğinden, kralın kolları arasında, yetmiş beş yaşında son nefesini verdi.

1519 yılının 2 Mayıs günüydü. Ingres'in bir çizimi, bu efsanenin en önemli ânını gözler önüne serer; çünkü Leonardo da Vinci'nin Fransa Kralı I. François'nun kolları arasında ölümü –Giorgio Vasari'nin inceden inceye anlattığı gibi– bir efsanedir.

Leonardo çağdaşları için de çoğu zaman bir gizem ve efsaneydi. Hakkında hemen hiçbir şey bilinmiyordu, çünkü kendisi hakkında merak edilebilecek hiçbir şeyi “dışarıya sızdırmamıştı”. Ara vermeden, her şey hakkında yazmış; yine de kendi gündelik yaşamı hakkında seyrek birkaç ayrıntı dışında bilgi vermemişti.

Leonardo, günümüzdeki deyişle, bir dünya vatandaşıydı; zarif ve sıra dışı, yakışıklı ve güçlüydü (“demir bir nalı, kurşunmuş gibi bükebiliyordu”); sözleri ve hareketleri ince, giyimi titizdi; “sohbeti öyle hoştu ki, insanların ilgisini üzerine çekiyordu”. Bütün bunlara rağmen yalnızdı; tek bir dostu, tek bir aşkı yoktu.

Döneminin trajik olayları karşısında, stoacı bir filozof gibi duygularına gem vurmaya seçti; gündelik olaylar karşısında ise hep üstün bir sakinliği korudu, onu tedirgin eden gerçeklikle arasına mesafe koymayı bildi – bu, aynı zamanda, o gerçekliğin yansız bir gözlemcisi olmasını sağlıyordu.

“Bir büyücü o,” diyordu birçok çağdaşı hayranlıkla, ama biraz da belli belirsiz bir korkuyla.

Leonardo, bu mitin farkındaydı. Kendisiyle başkaları arasına isteyerek bir gizem duvarı ördü: gizli bilim konularından, kitaplar yoluyla edindiği değil, neredeyse gizli gizli, deneyimle ele geçirdiği bilgilerden oluşmuş bir duvar. Ve o büyücü maskesinin ardında, başka insanlara, sevginin sıcaklığına hasret insan çehresini herkesten gizledi – kendisinden bile.

Leonardo, yaşayan bir çelişkiydi. Yenilikçi eğilimler açısından zengin ve bu yenilikçiliğin en üstün örneklerini ver-

miş bir çağda, o hümanizmin ve Rönesans'ın arzularını en iyi temsil eden kişiydi; ama aynı zamanda çok daha uzaklara bakmak, henüz var olmayan bir çağın –bizimkinin, yirmi birinci yüzyılın– öncülüğünü yapmak için, kendi dönemine sırt çevirmişti.

Verrocchio ve Botticelli'den Perugino'ya bütün büyük çağdaşlarının bizim için kesin bir çehreleri, açık ve belirli bir karakterleri vardır. Bramante'nin, Sangallo'nun ya da Raffaello'nun kim olduğunu biliyoruz. Michelangelo hakkında hemen her şeyi biliyoruz: O, içsel dramını duvarlara, mermere ve kâğıda yazdı; yalnız yaşamı, yüksek sesle, bağırarak dile getirdiği acı dolu bir itiraftı...

Oysa Leonardo hakkında en temel bilgilerden yoksunuz. Ne Michelangelo gibi insanlardan kaçan ne Raffaello gibi dingin bir mizacı olan Leonardo enerjisini, Vasari'nin “garip düşünceler ve hevesler” adını verdiği şeylere yayararak kendini gizledi. Onun gizli trajedisi şuydu: Bir duyguyu –heycan ya da esini– rasyonel bir kavrama çevirmeden, “anatomisini çıkarmadan” benimseyemiyordu.

Eski Romalı oyun yazarı Terentius, “İnsani hiçbir şeyi kendime yabancı saymam,” diye yazmıştı; Leonardo ise Galileo'dan iki yüzyıl önce, “Bilgi, deneyimin kızıdır,” diye yazıyordu, “yeryüzünün ve canlıların geçmişini ve şimdiki durumunu bilmek, ciddi zihinlerin tek süsü ve besinidir.”

Demek ki, gerçeği arıyordu Leonardo, ne pahasına olursa olsun ve nasıl bir özveriyi gerektirirse gerektirsin, yalnızca gerçeği...

“Kral François,” diye yazıyordu anı kitabında Cellini, “onun konuşmasını işitmekten o kadar zevk alıyordu ki, yılın pek az gününü ondan ayrı geçiriyordu...”

Bu da bir efsane mi? Yoksa daha büyük bir olasılıkla, eşsiz güzelliğinden ötürü efsane gibi görünen bir gerçek mi? I. François'nın Leonardo'ya duyduğu bu sevgi, Vinci'li büyük yalnızın son anlarına ilişkin Vasari'nin anlattıklarına geçerlilik kazandırıyor.

Leonardo kralın kolları arasında ölmediyse bunun tek bir nedeni vardı: Yaşlı dostunun içinde bulunduğu ağır ko-

şullardan haberi olmayan hükümdar, ikinci çocuğunun doğumunu kutlamak için bütün maiyetiyle birlikte Saint-Germain-en-Laye'deydi.

Aksi takdirde, bir evlat gibi Leonardo'nun başucuna koşardı ve efsane gerçeğe dönüşürdü.

İyi kan yalan söylemez

Bugün olduğu gibi, on beşinci yüzyılda da, gelirler beyan edilirken belli harcamalar vergiden düşülebiliyor; daha doğrusu, her ailede “doyurulması gereken kişiler” –yani kadınlar, yaşlılar, küçük çocuklar ve hizmetkârlar– vergiden muaf tutuluyordu.

1457'de, Noter Ser¹ Antonio da Vinci, vergi dairesine, ailesine mensup “doyurulması gereken kişiler” arasında “Ser Piero ile halen Accattabriga di Piero del Vaccha da Vinci'nin eşi olan Caterina'nın evlilik dışı oğlu, beş yaşındaki Leonardo”nun da bulunduğunu bildiriyordu.

O dönemin erkeklerinin, en önemli olayları aile defterine kaydetme gibi güzel bir alışkanlığı vardı ve Ser Antonio da bu kuralın dışında kalmıyordu:

1452. 15 Nisan Cumartesi günü, gece saat 03.00'te bir torunum doğdu: Oğlum Ser Piero'nun oğlu. Adını Leonardo koydular. Bartolomeo da Vinci oğlu Piero, Nanni Banti oğlu Papino, Tonino oğlu Meo, Malvolto oğlu Piero, Venzo oğlu Nanni, Alman Giovanni oğlu Arrigo, Domenico di Brettone kızı Lisa, Giuliano kızı Antonia, Barna kızı Niccolosa, Nanni di Venzo'nun kızı Maria, Previcone kızı Pippa'nın katıldığı törenle, Rahip Bartolomeo da Vinci oğlu Piero, çocuğu vaftiz etti.

Vaftiz töreni, Paskalya'dan sonraki pazar günü, Vinci kasabasının küçük Santa Croce Kilisesi'nde yapılmıştı; adla-

1. Ser ya da sere, geçmişte bir saygı ve saygınlık unvanı olarak kullanılırdı. (Ç.N.)

rı, soyadları ve baba adlarıyla titizlikle sıralanan beş erkek ile beş kadın, Ser Piero da Vinci'nin "gayrimeşru" oğlunun aileye meşru girişine tanıklık ediyorlardı.

Peki, anne? Leonardo'nun en eski ve en güvenilir yaşamöyküsü yazarı "Anonimo" Gaddiano'nun "iyi kan"dan geldiğini belirttiği ve sonradan Accattabriga da Vinci adlı birisinin eşi olan bu Caterina kimdi?

Toscana ağzında "iyi kan", bazılarının öne sürdüğünün aksine, hiç de "iyi soy" anlamına gelmez; daha çok, belirli bir bedensel, özellikle de ahlaki niteliği gösterir.

Burada "iyi", yalnızca beden sağlığı açısından değil, ruh sağlığı açısından da "sağlıklı" anlamına gelir. Öyleyse, Caterina sağlıklı, dürüst ve güzel bir köylü kızı olsa gerekti; Ser Antonio'nun en büyük oğlu Piero (o da *ser* unvanlı, üstelik genç ve yakışıklıydı), bu kıza çok dil dökmüş, belki de tedbirsiz davranarak evlilik sözü vermiş olabilir.

Küçük Vinci kasabasında, Càssero –eski kale kulesinin adı buydu– çevresinde sırt sırta uzanan o az sayıdaki evde, *ser* nitelemesi, kişiye özel bir saygınlık kazandırıyordu: On üçüncü yüzyılda, Michele da Vinci adındaki bir aile üyesi *ser* olmuştu; keza, Antonio'nun atılgan ve sakınımsız oğluna kadar doğrudan onun soyundan gelen her erkek *ser* ya da noter olmuştu.

Caterina, Leonardo'yu dünyaya getirdiği zaman, 1427 doğumlu Ser Piero yirmi beş yaşındaydı. Yaşlı Antonio, genç anne hiç boş yere ümitlenmesin, diye biraz da kendi vicdanını rahatlatmak için, oğlunu hemen o yıl, yani 1452'de, Amadori ailesinden Albiera adlı çok genç bir Floransalı kızla evlendirmiş; Piero del Vacca'nın "Accattabriga"¹ olarak bilinen serseri oğlunu, paranın gücünden yararlanarak güzel ve hayal kırıklığına uğramış Caterina'yı eşi olarak almaya ikna etmişti.

Yaşlı Antonio, aile işlerini –kayınvalidesine yardım eden ve küçük Leonardo'ya annelik eden bir gelinle ve "evde otu-

1. (İt.) Kavgacı. (Ç.N.)

rup hiçbir şey yapmayan” öteki oğlu Francesco’yla– böylece yoluna koyduktan sonra, noterlik sözleşmeleri düzenlemeye ve Anchiano köylüleriyle tavla oynamaya devam edebilirdi artık. Bu arada, Medici’lerin ve Servitlerin¹ desteğiyle yol almayı ve para kazanmayı aklına koymuş olan sabırsız Ser Piero, Floransa’da kiralık bir ev tutuyordu.

Çaylak

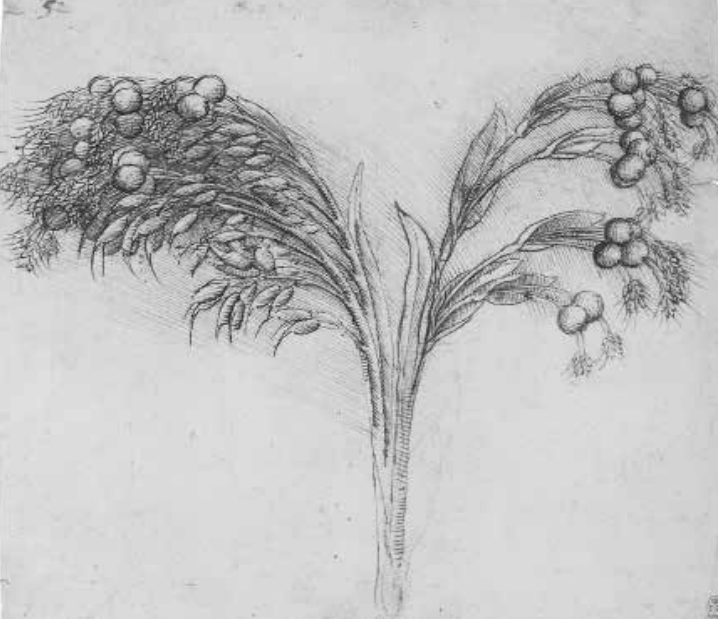
İlk çocukluk anılarım arasında şu var: Sanki, ben beşikteyken bir çaylak üzerime geliyor, kuyruğuyla ağzımı açıyor ve dudaklarımın arasına soktuğu o kuyrukla bana birçok kez vuruyordu.

Simgesel anlamlarla yüklü bu olağanüstü hayal, kişisel yazgısının karanlık bir belirtisi olarak Leonardo’nun yalnızca belleğini değil, ruhunu da –bugün, daha kesin bir dille, bilinçdışı derdik buna– derinden etkilemişti.

Dolayısıyla, Freud’un, yeni keşfinin (psikanaliz) verdiği çışkuyla, bu hayali en ince ayrıntılarına kadar analiz etmesi doğaldı; hatta Freud, Tanrıça Mut –akbaba başlı kutsal ana– hakkındaki çok eski Mısır mitine başvurmuş, çaylağı zavallı Caterina’yla özdeşleştirmişti. Ne var ki çaylak başka şeydir, akbaba başka bir şey. Leonardo için çaylak bildik bir kuştu: Vinci kasabasının üzerinde ve Arno Irmağı ile Alban Tepeleri arasındaki sınır çizgisi boyunca uzanan şatoların üzerinde uçuyor; amcası Francesco sık sık parmağıyla işaret ederek ona kuşun tipik çatalı kuyruğunu ve “yay çizerek uçuşu”nu gösteriyordu.

“Görüyor musun?” diyordu amcası, yırtıcı kuşun uçuşunu daha iyi gözlemek için yeğenin yanına otların üzerine uzanarak. “Rüzgâr şimdiki gibi yüksekten estiğinde, çaylak yüksekte durur; alçaktan estiğinde, Cässero’nun altına kadar

1. Tam adı Meryem Ana’nın Hizmetkârları Tarikatı olan ve keşiş yaşamı sürmekle birlikte etkin görev alanların oluşturduğu Katolik tarikatı. (Ç.N.)

Gözyaşıotu, 212x230 mm, 1508-1509.

inmekten korkmaz; çünkü çaylak, az kanat çırpın ve hep rüzgârın estiği yönü kollayan kuşlardan biridir.”

Küçük Leonardo dinliyor ve gözlemliyordu. Onun okulu, Anchiano'daki çiftlik evinin çevresindeki tarlalar ve kırlardı, dağdan neredeyse Vinci kasabasına kadar inen ormandı; hocası ise ondan yalnızca on yedi yaş büyük olan genç amcası Francesco'ydu.

Bu filozof ve aylak amca, doğa üzerine kendi kişisel kuramını aktarıyordu yeğenine. Onun kuramı, gözlemlerden, kanıtlardan ve doğrulamalardan, ama hepsinden önemlisi, yaratılmış her şeye karşı sevgiden oluşuyordu.

“Doğadaki şeyler üzerine felsefe yaparak,” diyor Vasari, “şifalı otların özelliklerini öğrendi.”

Gerçekten de, amcası Francesco, ona her gün doğanın olağanüstü bilgeliğini açıklıyordu. Yeğeniyle sık sık ırmağa kadar iniyor ve suyun karşısında, bir belirip bir akıp giden

bir gerçeklik imgesi sunuyordu ona; ormana yürüyor ve böceklerin nasıl başkalaşım geçirdiklerini gösteriyordu. Buğday boy vermeye başladığında yeğenine toprağı elletiyor; o narın filize, ayazın sertleştirdiğı toprakta kendine yol açması için hangi gizemli gücün yardım ettiğini sorguluyorlardı. Sonra, yaz geldiğinde birlikte, boylarından büyük tahıl tanelerini sürükleyen karıncaları takip ediyorlardı bakışlarıyla. Kimi zaman amcası, ona bir masal anlatıyordu: sözgelimi, bir karınca ile bir tahıl tanesi arasındaki gizli anlaşma masalını...

“Ne anlaşması, Francesco amca?”

“Sen beni burada bırak,” demiş tahıl tanesi karıncaya, “toprağı, temel öğeme dönmeme izin ver, ben de, bir yıl sonra, sana benim gibi bir tane değil, yüz tane tahıl tanesi vereyim.”

“Peki, karınca ne yapmış?”

“Yorgunmuş, o yüzden kabul etmiş. Ama bu anlaşmaya pek de inanmıyormuş. Oysa bir yıl sonra...”

“Başak, Francesco amca! Tane, başak olmuş!”

Anchiano ile Vinci arasında, büyükbabasının evinde, cumartesi gününü ve babası Ser Piero'nun Floransa'dan dönüşünü bekleyerek geçirdiğı, çok geçmeden sona erecek olan ve asla unutmadığı ışı ışı bir çocukluk.

Kasabada bir kadın, yarı aralık kapıdan çocuğun adımlarını gözlüyor; hüznü ve tatlı bakışıyla onu izliyor, gizli gizli seyrediyordu.

“Baba,” dedi bir akşam genç Ser Piero, “Signoria Sarayı'nın arkasındaki Via della Prestanza'da Michele Brandolini'nin kiraya verdiği evi tuttum. İzniniz olursa Albiera ile Leonardo'yu Floransa'ya götürmek istiyorum. Leonardo'nun okula başlaması gerek, sabahtan akşama kırlarda dolaşamaz.”

Ser Antonio, sessizce torununa baktı ve onay verdi. Amcası Francesco, çocuğı yüreklendirmek için ona gülümsemeye çalıştı. Albiera sordu:

“Ne zaman?”

BRUNO NARDINI

Leonardo da Vinci

“‘Francesco,’ dedi Leonardo... ‘Seni bırakmak istemiyorum, keza bu dünyayı birden terk etmek gibi bir amacım yok. Ben her zaman yaşamın bir armağan olduğunu ve onun değerini bilmeyen kişinin onu hak etmediğini söylemişimdir. Bu yüzden, yaşamı sonuna kadar hak etmeli, ölüm korkusuyla ona saygıda kusur etmemelidir.’ Başını pencereye doğru çevirerek ekledi: ‘Bak, kış uzun sürdü, ama artık ağaçlar uyanıyor, güneşin çağrısıyla bütün doğa yeniden canlanıyor. Yeniden doğuyor, görüyor musun?’”

Elinizdeki kitap, insanlığa armağan olarak gönderilmiş bir büyük ustanın yaşamını anlatıyor. Yalnızca *Kayalıklar Madonnası*’nın, *Mona Lisa*’nın unutulmaz ressamı değil o; son âna dek uçmayı hayal etmiş bir çocuk, hayatını çiçeklerin, hayvanların ve insanların gizini çözmeye adanmış bir Rönesans aydını. Su bentleri, köprüler tasarlamış bir mimar, insan bedeninin içini çizmiş, kaydetmiş bir biliminsanı. Bruno Nardini’nin yetkin çalışması *Leonardo da Vinci/Bir Ustanın Portresi*, bu benzersiz sanatçıyla ilgili en güzel kitaplardan biri.

